પ્રવચન નં. ૧૯૭, ગાથા–૧૬૬, શ્લોક–૨૮૨, બુધવાર, અષાઢ વદ ૩, તા.૩૦-૭-૮૦

'નિયમસાર' ૧૬૬ ગાથા.

अप्पसरूवं पेच्छदि लोयालोयं ण केवली भगवं।
जइ कोइ भणइ एवं तस्स य किं दूसणं होइ।।१६६।।
પ્રભુ કેવળી દેખે નિજાત્માને, ન લોકાલોકને,
—જો કોઈ ભાખે એમ તો તેમાં કહો શો દોષ છે? ૧૬૬.

આહા..હા..! એક વાત તો એમ છે કે જ્યાં જ્યાં આત્મા પરમાણુની સમીપમાં છે એ પરમાણુને અડ્યો નથી. કર્મ, શરીર કે કોઈપણ એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, ત્રણેન્દ્રિયના શરીર. કારણ કે આત્મા તો જ્ઞાન ને દર્શન (સ્વરૂપ છે), એ કોઈ ચીજને સ્પર્શતો નથી. આહા..હા..! ફક્ત એની ભૂલ એ કે આત્મા સિવાય કોઈ પણ એક પરમાણુથી માંડીને લોકાલોકના પરમાણુ, એને કંઈ પણ તે કોઈ દિ' અડ્યો નથી તો એનું કર્યું તો છે નહિ, તેમ કરાવી શકતો નથી. કેમકે જડનું કાંઈ કરાવી શકે નહિ. ફક્ત થાય છે એને અનુમોદે છે એ એનું અજ્ઞાન છે. શું કહ્યું? આહા..હા..!

આ આત્મા... અહીં કહે છે કે પોતાના સ્વરૂપમાં છે. એ પરને દેખતો જ નથી. દેખતો નથી એ તો ઠીક, અહીં તો એકેન્દ્રિયથી માંડીને પંચેન્દ્રિય, જ્યાં જ્યાં આત્મા છે ત્યાં ત્યાં તે તે પરમાણુ મન, વચન ને કાયા, એના પરમાણુ એને કાળે, એને ક્ષેત્રે, એની પર્યાયે હો, પણ આત્મા એને અડતો નથી. આહા..હા..! આત્મા તો અરૂપી ચીજ છે. અરૂપી આત્મા છે. એ રૂપી એક રજકણથી માંડીને લોકાલોકના પરમાણુઓ, સ્કંધોને એને કોઈ દિ' અડતો નથી-સ્પર્શતો નથી. આહા..હા..! ફક્ત કરતો હોય તો એટલું કે એ એનું કરી શકે નહિ કાંઈ, તેમ કરાવી શકે નહિ, ફક્ત કર્તા હોય એને પોતાના અભિમાનથી અનુમોદન આપીને ચાર ગતિમાં રખડે છે. શું કહ્યું સમજાણું? આહા..હા..!

આખી દુનિયાના પુદ્ગલો એકેન્દ્રિયના શરીરથી માંડીને પંચેન્દ્રિયના શરીર ને મોટા સ્કંધ આખા, એને કોઈ દિ' ચૈતન્ય અરૂપી ભગવાન એને કદી અડતો જ નથી. કેમકે પોતે સ્પર્શ વિનાની ચીજ છે. એ સ્પર્શે ક્યાંથી? આહા..હા..! એ જ્યાં રહ્યો ત્યાં પોતે પરમાણુ જડથી તો ભિન્ન જ છે. એની સાથે તો કાંઈ છે નહિ. પણ તે જડને કરી શકતો તો નથી. એ અરૂપી જ્ઞાનઘન (અને) આ રૂપી, એને શું કરે? એમ કરાવી શકતો નથી કે ભાઈ! તું આનું–જડનું કર. એ માને ભલે કે હું કરાવું છું, પણ કરાવી શકતો નથી. ફક્ત થાતું હોય એને અજ્ઞાનભાવે અનુમોદન આપે કે આ તમે સારું કર્યું, આ તમે આ કર્યું, તમે

આ કર્યું અને તમે આ કર્યું. આહા..હા..! મણમાં આઠ પાનશેરીની ભૂલ. આઠ પાનશેરી સમજાણું ? મણમાં મણની ભૂલ (એટલે કે) પૂરેપૂરી ભૂલ. આહા..હા..!

અરૂપી પ્રભુ રૂપી જગતની કોઈ ચીજને કે અરૂપી ધર્માસ્તિકાય આદિ, એને કોઈ દિ' અડતો નથી, અડ્યો નથી. આહા..હા..! એનું કોઈ દિ' એક તણખલું તોડ્યું નથી, છોડ્યું નથી. અડ્યો નથી ત્યાં (છોડવાની વાત ક્યાં રહી). આહા..હા..! એટલે આખી દુનિયાના પુદ્ગલો, જ્યાં જ્યાં એ વસ્યો ત્યાં એ પુદ્ગલ, તેની તેની પર્યાયે પરિણમીને પુદ્ગલો ઉભા છે, તેને આત્મા અડ્યો નથી તો કર્તા તો છે નહિ, એમ કરાવી શકતો નથી. કેમકે એના અધિકારની વાત નથી. જડની પર્યાય જડથી પરિણમે છે એને એ કરાવી શકતો નથી. આહા..હા..! પણ કરાવી શકું છું અને કરે છે તેનું અનુમોદન કરી શકું છું, એ માન્યતા એની ભ્રમ છે. આહા..હા..! ભારે વાત. કેમકે પ્રભુ આત્મા તો અરૂપી છે અને તે પણ જ્ઞાન ને દર્શન ને આનંદ, એનો ધરનાર (છે). હવે જો એ ત્રિકાળીની દૃષ્ટિથી જોઈએ તો તો એની પર્યાયમાં પરપદાર્થનું અડવું તો નથી પણ એની પર્યાયમાં પરનું કરવું, કરાવવું, અનુમોદવાનો જે વિકલ્પ છે એ એની પર્યાયમાં અજ્ઞાનથી છે. વસ્તુના સ્વરૂપથી એ કાંઈ છે નહિ. આહા..હા..!

આત્મા સિવાય અનેરા પદાર્થને ગમે તે ક્ષેત્રમાં હો તે પરમાણુ પોતાની પર્યાયે, પોતાની પર્યાયે ત્યાં પરિણમી રહ્યો છે. એને એ આત્મા એમ માને કે આ મારાથી થાય છે. એ ભ્રમણા કરી શકે છે. આહા..હા..! તેમ ભ્રમણા કરાવે કે આ તમે કરો.. આ કરો.. એમ ભ્રમણા કરાવી શકે છે. એટલે ઓલો ભ્રમણા કરે તો કરાવી શકે એમ કહેવાય. બાકી પરને ભ્રમણા કરાવી શકતો પણ નથી. ભ્રમણા. પરમાણુનું તો કરી શકતો નથી પણ બીજાની ભ્રમણા એ કરી શકતો નથી. આહા..હા..!

એક વાત રહી ગઈ. એણે પોતે પોતાની જાતને જાણી નથી કે હું એક આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છું અને જાણનાર ને દેખનાર છું. એવી ચીજને પોતાની જાણી નથી એથી જેને જાણવા તરફનું વલણ છે તેમાં તે રોકાઈને માને છે કે હું આ કરું છું, આ કરાવું છું, આ કર્તાને અનુમોદુ છું. દુકાન સરખી ચાલતી હોય, નોકરો બરાબર કામ કરતાં હોય તો રાજી થાય કે બહુ સારું કામ કરે છે. આહા..હા..! આવી વાત! એય..! 'શાંતિભાઈ'! આવું છે.

આત્મા તો ચૈતન્યસ્વરૂપ અરૂપી છે. એ પોતાને છોડીને પર-રૂપી કે અરૂપી પદાર્થને ક્યારેય અડતો નથી. આહા..હા..! આ શું ભ્રમ ત્યારે? આખો દિ' પોતાને ભૂલીને આ કર્યું... આ કરું.. આ કરું... આ કર્યું... વેપાર કર્યા, ધંધો કર્યો, પૈસા મળ્યા, આને પૈસા દીધા, લીધા... આહા..હા..! આખા લોકમાં જેટલા પરમાણુનું પરિણમન થાય છે એનું પરિણમન સ્વતંત્ર પુદ્ગલનું છે. જીવ ત્યાં ઊભો રહીને એને જોનાર છે. એ જોનાર છે એમ ન માનતા હું એને કરી શકું છું એવી માન્યતાને લઈને પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છે. આહા..હા..! સમજાય

છે આમાં ? 'ભૈયાજી'! બહુ આકરી વાત, પ્રભુ !

અહીં તો એવો વિચાર આવ્યો કે... અરૂપી આત્મા તો તદ્દન ભિન્ન છે ને. એ અંદરના કર્મના રૂપીને અડતો નથી, શરીરને અડતો નથી અને જ્યાં જાય ત્યાં, જે જે શરીર મળે તેને કોઈ દિ' અડતો નથી અને એને રાખી શકતો નથી, તેને સુધારી શકતો નથી, તેને બગાડી શકતો નથી. આહા..હા..! ફક્ત અભિમાનમાં પોતાનું જ્ઞાન ને દર્શન એવું જાણવું-દેખવું સ્વરૂપ છે તે પણ પરને જાણવું દેખવું, જગતની જડની–પરની અવસ્થા તે કાળે થતાં, તેને જાણવું-દેખવું એ પણ વ્યવહાર છે. આહા..હા..! કરવું તો મિથ્યાત્વ છે પણ એને જાણવું, પોતામાં એ નથી એને જાણવું (કહેવું) એનું નામ વ્યવહાર અને પોતામાં છે તેને જાણવું (કહેવું) એનું નામ નિશ્ચય, એનું નામ સત્ય અને પોતામાં નથી તેને જાણવું એનું નામ ઉપચાર. આહા..હા..!

એ અહીં કહે છે. **'આ શુદ્ધનિશ્ચયનયની વિવક્ષાથી પરદર્શનનું (પરને દેખવાનું) ખંડન છે.'** શું કહે છે? આત્મા દર્શનસ્વરૂપ છે. એ પરને જોતો જ નથી. આહા..હા..! નિશ્ચયનયથી પરને દેખતો નથી. આહા..હા..! અહીંયાં તો હજી પરનું કરવું, હું પરનું કરી દઉં, સવારમાં ઊઠે, દુકાને જાય, નોકરો પાસે કામ લેવું, દબાણ કરવું, પોતાની હોંશિયારીની છાપ પાડવી જેથી એને દેખીને વગર કીધે કામ કરે. આહા..હા..! આ બધો ભ્રમ છે. આહા..હા..! ભગવાન અરૂપી ચૈતન્ય એ પરને ક્યાંય અડતો નથી, કરતો નથી, કરાવતો નથી, કર્તાને અનુમોદતો નથી. ફક્ત વ્યવહાર કરીએ તો તે પરને જાણે, દેખે છે એટલી મર્યાદા છે. વ્યવહાર કરીએ તો એટલી મર્યાદા છે. એ પણ અહીં ના પાડી. આહા..હા..! એ પણ અહીંયાં નિશ્ચયથી ના પાડી કે પરને દેખવું, જાણવું પણ જૂઠું છે. આહા..હા..! આવી વાત છે.

ચૈતન્યતત્ત્વ અરૂપી જ્ઞાન-દર્શન-આનંદથી ભરેલો ભગવાન એ અરૂપીમાં અરૂપીપણે.. એ કીધું ને? જુઓને. **'શુદ્ધનિશ્ચયનયની વિવક્ષાથી પરદર્શનનું ખંડન છે. જોકે વ્યવહારથી એક સમયમાં ત્રણ કાળ સંબંધી પુદ્‌ગલાદિ દ્રવ્યગુણપર્યાયોને જાણવામાં સમર્થ સકળ-વિમળ કેવળજ્ઞાનમયત્વાદિ વિવિધ મહિમાઓનો ધરનાર છે,...'** ત્રણકાળ ત્રણલોક... એક સમયની સંયોગી ચીજને કરી શકવાને સમર્થ નથી. પણ ત્રણકાળ ત્રણલોકને જાણવા-દેખવાને સમર્થ છે. આહા..હા..!

અહીં કહે છે કે **'તોપણ તે ભગવાન,..'** કેવળજ્ઞાન વડે પરને જાણવા-દેખવાને સમર્થ છે, વ્યવહારે. તોપણ **'કેવળદર્શનરૂપ તૃતીય લોચનવાળો હોવા છતાં,...'** આહા..હા..! કેવળદર્શન અંદર ખીલ્યું, જે એનો મૂળ સ્વભાવ છે એ સ્વભાવ જ્યાં પૂર્ણ પ્રગટ થયો એ સ્વને આશ્રયે (થયો), પરનો આશ્રય જરીએ નહિ. પરને તો અડતો પણ નથી ત્યાં આશ્રય-ફાશ્રય ક્યાં? કે સંઘયણ મજબુત હતું માટે કેવળ થયું, આહા..હા..! ઉપદેશ મળ્યો માટે કેવળ થયું, સારો સંગ મળ્યો માટે કેવળ થયું એ વસ્તુ આમાં લાગુ પડતી નથી. વસ્તુ સ્વતંત્ર છે. પરની

સાથે કાંઈ **'नास्ति सर्वोऽपि सम्बन्धः'** એ શ્લોક આવી ગયો છે. ૨૦૦. **'नास्ति सर्वोऽपि सम्बन्धः'** સ્વ ને પરને કોઈ જાતનો સંબંધ નથી. આહા..હા..! ભ્રમણા કરીને માની રહ્યો છે કે મારે ને આને આટલો સંબંધ છે. મારે આની સાથે આટલો સંબંધ છે. આનો દીકરો પરણે ત્યારે મારે પણ અમુક દેવું પડે, મારો દીકરો પરણે તો આ દેવું પડે. આ બધી ભ્રમણા (છે). આહા..હા..! પીરસણું દેવું પડે, આ કરવું પડે. શું કરે છે? પ્રભુ! તું જ્ઞાન અને દર્શન છો ને. એ ચીજ હોય એને જાણે-દેખે એમ કહેવું એ વ્યવહાર, તો એ ચીજને કાંઈ કરે, કરાવે અને અનુમોદે, પ્રભુ! એ વસ્તુના સ્વરૂપમાં નથી. આહા..હા..! લોકોથી ઊંધું ભારે.

આત્મા અરૂપી તદ્દન ભિન્ન તત્ત્વ અંદર છે અને આ તદ્દ્ન ભિન્ન શરીર, વાણી, મન, રજકણ, જેને કંઈ ખબર પણ નથી કે અમે જડ છીએ કે નહિ અને જેને ખબર છે તે એને અડતા પણ નથી. આહા..હા..! આ જડ ચીજ છે એને ખબર નથી કે અમે જડ છીએ. તેમ જોડે જાણનાર છે એને એની ખબર નથી કે આ જાણનાર છે. જડને ખબર ક્યાં છે! આહા..હા..! જડને જડની ખબર નથી, જડને ચૈતન્યની ખબર નથી. હવે રહ્યો ચૈતન્ય. એ ચૈતન્યને ચૈતન્યની ખબર છે. પણ કહે છે કે વ્યવહારે એમ કહીએ કે પરને દેખે છે એનું પણ અહીં અમે ખંડન કરીએ છીએ. આહા..હા..! બહુ આકરી વાત છે. દુનિયાની સાથે મેળ ખાય એવું નથી. આહા..હા..!

એ કહે છે કે કેવળજ્ઞાનથી લોકાલોકને જાણે એવો મહિમાવંત છે. **'તોપણ તે ભગવાન, કેવળદર્શનરૂપ તૃતીય લોચનવાળો હોવા છતાં,...'** એને કેવળદર્શન હોવા છતાં, કેવળજ્ઞાનથી જાણે અને કેવળદર્શન અંદર હોવા છતાં **'પરમ નિરપેક્ષપણાને લીધે...'** આહા..હા..! પરને દેખવાની કોઈ અપેક્ષા જ નથી. એ તો દર્શન ને જ્ઞાનમાં જ છે. આહા..હા..! ભગવાન પોતે તો દર્શન ને જ્ઞાનસ્વરૂપમાં જ છે. પરને દેખવા અને જાણવા એ જાતો નથી. આહા..હા..! પરનું કરવું અને કરાવવું, અનુમોદવું એ તો એનામાં છે જ નહિ પણ પરને જોવા ને જાણવા જાતો નથી. આહા..હા..! કેમકે જાણનાર-જોનારની જે અવસ્થા છે એ તો અરૂપી છે અને આ ચીજ જે બધી છે એ તો રૂપી છે. અરૂપી-અરૂપી ધર્માસ્તિકાય છે એ જુદી વાત. એ પહેલું કહ્યું. કેવળજ્ઞાનમાં સર્વ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય જાણે. પણ એની સાથે દર્શન છે એ પણ એને દેખે એમ નથી. એનું ખંડન કરીએ છીએ, નિશ્ચયનય. આહા..હા..! અડે નહિ, કરે નહિ, કરાવે નહિ, કર્તાને અનુમોદે નહિ. ફક્ત થાય છે તેમાં હું એને દેખું છું, થાય છે તેને હું દેખું છું. એ વ્યવહારનો પણ અહીં નિષેધ કર્યો છે. અરે..! ઝીણી વાત બહુ, ભાઈ ! આહા..હા..!

શ્રોતા :– તન્મય થતો નથી એ બરાબર છે.

ઉત્તર :– પરને અડતો નથી પછી ક્યાં વાત રહી. આ તો અરૂપી, આ ચીજ રૂપી. ગમે તે સ્થાનમાં હો રૂપીને અડતો પણ નથી, અડ્યો નથી અને ત્રણકાળ ત્રણલોકમાં અડશે

પણ નહિ. આહા..હા..!

એવો જે ભગવાન અરૂપી છે, તેને કહે છે કે જ્ઞાનથી એમ કહીએ કે જ્ઞાનથી ત્રણકાળ ત્રણલોકને જાણે એમ કહીએ એવું મહાત્મય આવ્યું ને? **'કેવળજ્ઞાનમયત્વાદિ વિવિધ મહિમાઓનો ધરનાર છે,...'** એવા વિવિધ ગુણને ધરનાર આત્મા છે. **'તોપણ તે ભગવાન, કેવળદર્શનરૂપ તૃતીય લોચનવાળો હોવા છતાં,...'** આહા..હા..! આંખ તો છે. કેવળજ્ઞાન લોચન આંખ છે. કેવળદર્શન અંદર ત્રીજું લોચન છે. ત્રણકાળ ત્રણલોકને દેખવાની શક્તિ છે. એવી શક્તિ હોવા છતાં... આહા..હા..! છે? **'પર નિરપેક્ષપણાને લીધે...'** પરને જોવું એની અપેક્ષા છોડી દ્યો, નિરપેક્ષપણે લ્યો તો દર્શન દર્શનમાં જ રહેલું છે. આહા..હા..! દર્શન પરને દેખવામાં જાય છે એમ છે નહિ. દેખવામાં જાય છે એમ તો છે નહિ પણ દેખે છે, પરને દેખે છે (એમ નથી), એ તો પોતાની અવસ્થાને દેખે છે. એ અવસ્થાને દેખે છે એ પરને દેખે છે એમ કહેવું એ વ્યવહાર છે. આહા..હા..! આવું ઝીણું!

હવે અહીં તો દયા પાળો, ભક્તિ કરો, વ્રત કરો. પ્રતિમા, મંદિર બનાવો. હોય, એવો શુભભાવ હોય ત્યારે એ ક્રિયા સામે હોવાની હોય તો હોય, હોવાની હોય તો હોય, હોં! એ શુભભાવ કર્યો માટે ત્યાં હોય એમ નહિ. અહીં તો કહે છે કે પરને શુભભાવથી કરે એ તો છે નહિ... આહા..હા..! મંદિર અને શાસ્ત્ર શુભભાવથી કરે એ તો છે જ નહિ. કારણ કે એ પુદ્ગલ પર જડ છે. જડને વ્યવહારે કરે એમ તો નથી પણ કેવળજ્ઞાનની સાથે રહેલ કેવળદર્શન એને દેખે એ પણ વ્યવહાર છે, એ નિશ્ચય નથી. આહા..હા..! ક્યાં પહોંચવું? માણસને હેઠેથી હજી આગળ આવ્યો નહિ. બેય છે ? 'ભોગીભાઈ' છે. બેય જણા હતા. બે ભાઈઓ ક્યાંથી ભેગા થઈ ગયા. કહો, સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા..! ઓહોહો..!

અહીં સુધી લીધું કે **'કેવળજ્ઞાનમયત્વાદિ વિવિધ મહિમાઓનો ધરનાર છે,...'** છે ને? ધારણ કરનાર. કોણ? આત્મા. આહા..હા..! કેવળજ્ઞાન, અનંત આનંદ, અનંત વીર્ય, અનંત સત્તા, અનંતી પ્રભુતા એવા અનંતગુણને ધરનાર આત્મા, એ દર્શનથી પરને દેખે એમ કહેવું એ પણ નિશ્ચયનયથી નથી, સત્ય દૃષ્ટિમાં એમ નથી, એ તો ઉપચારનું કથન છે. કેમકે જેમાં જાતો નથી અને જે ચીજ છે એ પોતામાં આવતી નથી એને જાણવું, દેખવું કહેવું એ વ્યવહાર છે. આહા..હા..! આવો ઉપદેશ! ઝીણી વાત છે, બાપુ! તારું તત્ત્વ જ જુદું છે. તત્ત્વ છે કે નહિ? એ કહ્યુંને અહીંયાં? પહેલું કહ્યું ને?

'જોકે વ્યવહારથી એક સમયમાં ત્રણકાળ સંબંધી પુદ્ગલાદિ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયોને જાણવામાં સમર્થ...' એ પણ વ્યવહાર. આહા..હા..! પરને જાણવામાં સમર્થ એ પણ વ્યવહાર જ્ઞાન. એવો **'સકળ-વિમળ કેવળજ્ઞાનમયત્વાદિ...'** કેવળજ્ઞાન આદિ અનંત ગુણને ધરનાર પ્રભુ. આહા..હા..! **'તોપણ તે ભગવાન,...'** એવી મહિમાને ધારણ કરનાર છે. જ્ઞાનમાં પરને જાણનાર કહ્યો. સમજાણું કાંઈ? આહા..હા..! કહ્યું કે નહિ? **'સકળ-વિમળ કેવળજ્ઞાનમયત્વાદિ વિવિધ**

મહિમાઓનો ધરનાર છે,..' જાણવામાં સમર્થ. એમાં આવ્યું ને? જાણવામાં સમર્થ. આહા..હા..! તોપણ... પોતાના જ્ઞાનગુણથી પરને અડતો પણ નથી પણ વ્યવહારનયથી પરને જાણે છે. વ્યવહારનયથી પરને જાણે છે. આહા..હા..! ઝીણું પડે આવું. માર્ગ આવો છે, બાપુ! દેહ ચાલ્યો જશે અને આત્માની સત્તા તો રહેશે. એ ક્યાં જશે? કયે ઠેકાણે અવતરશે? ક્યે ઠેકાણે ઉપજશે? આહા..હા..!

અનંત-અનંતવાર અભિમાન કરી કરીને મેં આ કર્યું... મને આવડત હતી. દુકાનની આવડત હતી તે હું કરું છું, મારી આવડતથી આ દુકાન સરખી ચાલે છે. આહા..હા..! અરે! એક પરમાણુ પણ પલટાવવાની શક્તિ ભગવાનઆત્મામાં નથી. આહા..હા..! એય..! 'મનસુખ'! આ 'આણંદજી' તો બહુ કરતો ત્યાં દુકાનમાં. બહારથી આમ લાવે ને આમ કરે, આમ કરે. ત્રણ ત્રણ પટી વાત એને યાદ હતી. એક તો જે ભાવે માલ આવે, એમાં કેટલો ખપ્યો અને કેટલો ન ખપ્યો એ ખ્યાલમાં હતું અને તે માલનો ભાવ અત્યારે ક્યો છે એ એના ખ્યાલમાં હતું. આહા..હા..! આ તો તારા જન્મ પહેલાંની (સંવત) ૧૯૭૪ની સાલની વાત છે. આહા..હા..! અરે..! પોતે ભૂલ્યો, પોતાની જાત શું છે તે તરફ તો લક્ષ કર્યું નહિ. પોતાની જાત ચૈતન્ય જાત છે. એ વ્યવહારે પરને જાણવાવાળો કહ્યો ભલે. એમ કહ્યું ને? આહા..હા..!

'છતાં,...' (તોપણ) આહા..હા..! **'પરમ નિરપેક્ષપણાને લીધે નિઃશેષપણે (સર્વથા) અંતર્મુખ હોવાથી...'** દર્શન તો અંતર્મુખ છે. આહા..હા..! એ દર્શનગુણ અંતર્મુખ છે. એ **'કેવળ સ્વરૂપપ્રત્યક્ષમાત્ર વ્યાપારમાં લીન...'** કેવળ સ્વરૂપપ્રત્યક્ષમાત્ર, પોતાના સ્વરૂપપ્રત્યક્ષમાત્રમાં દર્શન લીન છે. **'લીન એવા નિરંજન...** એવા નિરંજન **'નિજ સહજદર્શન વડે...'** એવા નિજ સહજદર્શનવાળા **'સચ્ચિદાનંદમય આત્માને...'** આહા..હા..! બહુ ટૂંકી ભાષા પણ કેટલું ભર્યું છે! કોઈનું કરે નહિ એ તો આવ્યું પણ કેવળજ્ઞાનમય આદિ અનંત સંપદાઓથી ભરેલ છે, એથી એને વ્યવહારે પરને જાણે એમ કહીએ. તેમ આ દર્શન છે એ આત્મા વ્યવહારે પરને દેખે એમ કહેવાય, નિશ્ચયથી તો દેખતો નથી. આહા..હા..! હજી તો પરનું કરવું છોડવું ગોઠે નહિ. આહા..હા..! પરનું કરવું, અમે આ કરીએ છીએ, તને આ અડતું નથી, અમને આ આવડે છે. આહા..હા..! અભિમાને મારી નાખ્યા. જીવને મારી નાખ્યો. મારી નાખ્યો એટલે સમજ્યા? 'કળશટીકા'માં આવે છે. મારી નાખ્યો. મરણતુલ્ય કરી નાખ્યો. જેનું સ્વરૂપ જાણવું-દેખવું એને પરનું કરવું-કરાવવામાં મારી નાખ્યો. તું એ જાણવું-દેખવું નહિ અને તને આ કરવું ને કરાવવું સોંપીએ છીએ. એ જીવનું જ્ઞાતા-દ્દષ્ટાપણાને મારી નાખ્યું. આહા..હા..! એ ભ્રાંતિ ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરની વાણીથી મટશે એમ લખ્યું છે. સમજાય છે? 'કળશટીકા'માં. આહા..હા..!

અગિયાર અંગ ભણી ગયો, નવ પૂર્વ ભણી ગયો, ક્રિયામાં પણ છ મહિનાના અપવાસ...

આહા..હા..! બાળ બ્રહ્મચારી (રહ્યો), જિંદગીમાં વિષય (લીધો) નહિ પણ પ્રભુ પોતે અંદર કોણ છે? આહા..હા..! એની સત્તાનું કાર્ય શું છે? એ નિશ્ચયથી તો એની સત્તાનું કાર્ય અંતરમાં લીન રહેવું એ છે. સ્વરૂપ તે સ્વરૂપમાં લીન રહે તે એનું કાર્ય છે. આહા..હા..! એને પરને દેખવું કહેવું એ વ્યવહાર છે, પરને જાણવું કહેવું એ વ્યવહાર છે. એ તો પહેલું જાણવાનું કહ્યું. જાણનાર હોવા છતાં દર્શનને પરને દેખવાનું નથી. આહા..હા..! સમજાય છે કાંઈ? આમ સાધારણ વાત છે. પણ અંદર મોટી વાત છે, ભાઈ ! આહા..હા..! આખી દુનિયાના તત્ત્વથી તારું તત્ત્વ તદ્દન જુદું છે. કાંઈ સંબંધ ન મળે. **'नास्ति सर्वोऽपि सम्बन्धः'** બીજા જીવ સાથે અને બીજા પરમાણુ સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. એકલો પોતે ભગવાન છે. દ્રવ્ય ગુણ તો ધ્રુવ છે પણ પોતાની અવળીસવળી પર્યાયમાં સંસાર રહ્યો.

અહીં કહે છે કે કેવળજ્ઞાન દ્વારા જેની સાથે દર્શનને સંબંધ છે એવા કેવળજ્ઞાનમયને ધારણ કરનાર વ્યવહારથી પરને જાણે છે. તેમ આ વ્યવહારથી દર્શન પરને દેખે છે એની તો અહીં ના પાડી. આહા..હા..! છે ને? **'સચ્ચિદાનંદમય આત્માને નિશ્ચયથી દેખે છે (પરંતુ લોકાલોકને નહિ)...'** આહા..હા..! પોતાને દેખે છે, પરને નહિ. આહા..હા..! **'એમ જે કોઈ પણ શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વનો વેદનાર...'** એમ જે કોઈ શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વમાં લીન વેદન કરનાર... આહા..હા..! **'(જાણનાર, અનુભવનાર) પરમ જિનયોગીશ્વર...'** પરમજિન વીતરાગી મુનિ સંત આદિ **'શુદ્ધનિશ્ચયનયની વિવક્ષાથી કહે છે,...'** કે પરને દેખે નહિ એમ કહે છે. **'શુદ્ધનિશ્ચનયની વિવક્ષાથી કહે છે તેને ખરેખર દૂષણ નથી.'** આહા..હા..! કેટલી વાતું લાંબી. સમજાણું કાંઈ? આખી દુનિયામાં તારું તત્ત્વ તે તદ્દન ભિન્ન રહ્યું છે. કોઈ દિ' કોઈને અડ્યું નથી. કોઈ દિ' અડ્યું નથી, અડતું નથી અને અડશે નહિ. આહા..હા..! ફક્ત કેવળજ્ઞાન વડે વ્યવહારથી જાણવાયોગ્ય જાણે. તેમ દર્શનથી પણ દેખે એમ નથી. નિશ્ચયથી તો એ દેખે નહિ એમ કહેવું છે. આહા..હા..! પરને કોઈ દેખવાની અપેક્ષા નથી. એમ આવ્યું ને? નિરપેક્ષ ન આવ્યું? નિરપેક્ષ આવ્યું પહેલું. **'નિરપેક્ષપણાને લીધે નિઃશેષપણે (સર્વથા)...'** નિઃશેષ એટલે સર્વથા. સર્વથા નિરપેક્ષપણે, પરની કોઈ અપેક્ષા જ નથી. આહા..હા..! ઝીણું પડે. રાત્રે પ્રશ્ન કરજો. આહા..હા..! આવી વાત છે, પ્રભુ! ઓ..હો..! એ તત્ત્વ અંદર કેવળજ્ઞાન આદિ અનંત ગુણનો ધરનાર હોવા છતાં અને તે કેવળજ્ઞાનાદિ પરને જાણનાર... છે ને?

'ત્રણ કાળ સંબંધી પુદ્‌ગલાદિ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયોને જાણવામાં સમર્થ...' હોવા છતાં. આહા..હા..! કેટલી વાત કરે છે! પોતાનું જ્ઞાન ત્રણકાળ ત્રણલોકને જાણે એવા સ્વભાવમય હોવા છતાં. આહા..હા..! એની સાથે દર્શનરૂપ જે તૃતીય લોચન. દેખવું એ ત્રીજું લોચન, આહા..હા..! એ એનાથી પરને દેખે એ વાત વ્યવહારથી છે, નિશ્ચયથી છે નહિ. આહા..હા..! આકરું કામ બહુ. વસ્તુ છે ને? તત્ત્વ છે ને? તત્ત્વ છે તો એમાં સત્ત્વ છે કે નહિ? તત્ત્વનું સત્ત્વ છે કે નહિ? તત્ત્વ સત્ છે તો સત્‌નું સત્ત્વ છે કે નહિ? એ સત્ત્વ પરને દેખે છે

એમ છે નહિ. આહા..હા..! પોતાનું સત્ત્વ દર્શનજ્ઞાન છે. એ વ્યવહારથી કહેવામાં આવે છે કે કેવળજ્ઞાન પરને જાણે. પણ એની સાથે તૃતીય લોચન દર્શન પરને દેખે એમ નથી. આહા..હા..! એ તો પોતાના નિજ સ્વરૂપમાં... એમ કહ્યું ને? આહા..હા..!

'એમ જે કોઈ પણ શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વનો વેદનાર...' આહા..હા..! જેને આત્મા શુદ્ધ સ્વરૂપ પરમ આનંદને વેદનાર... આહા..હા..! **'અનુભવનાર પરમજિન યોગીશ્વર...'** પરમજિન યોગી મુનિ. ઉત્કૃષ્ટ વાત લીધી છે ને! **'શુદ્ધનિશ્ચયનયની...'** શુદ્ધનિશ્ચયનયના કથનથી, વિવિક્ષા. શુદ્ધનયના કથન દ્વારા **'તેને ખરેખર દૂષણ નથી.'** પરને દેખે એ શુદ્ધ નિશ્ચયનયથી દૂષણ નથી. આહા..હા..! આ પ્રશ્ન કર્યો હતો ને કોઈકે? કે પરને જાણવું એ મિથ્યાત્વ છે ને? 'શાંતિભાઈ' કહે, રાત્રે. જાણવું એ મિથ્યાત્વ નથી, જાણવું એ વ્યવહાર છે. મૂળ આ માર્ગ જ આખો ફેરવાઈ ગયો છે. આખો રખડવાનો માર્ગ.... આહા..હા..! પરમસત્ય કોઈપણ સંયોગમાં ત્રણકાળ ત્રણલોકના સંયોગોમાં આવ્યો છતાં એ સંયોગને અડ્યો નથી. આહા..હા..! સંયોગને સ્પર્શ્યો નથી.

નિશ્ચયથી કેવળજ્ઞાન પોતાને જાણે છે. વ્યવહારથી પરને જાણે તો દર્શનને પણ પરને જાણવું એમ કહેવું એ પરની કોઈ અપેક્ષા વિના પોતાને દેખે એમ લેવું. આહા..હા..! આમાં શું કરવું અને શું ... સામાયિક કરવી કે આ જાણપણું કરવું? એ બધું ક્યાંય પડ્યું રહ્યું. આહા..હા..!

'(હવે આ ૧૬૬મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :)' આ..હા..! જ્યાં જ્યાં પ્રભુ છે ત્યાં ત્યાં તારે પરદ્રવ્યની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. સર્વાર્થસિદ્ધમાં હોય, મુક્તિ શિલામાં હોય... આહા..હા..! સાતમી નરકમાં હોય કે નિગોદમાં હોય... આહા..હા..! પણ પ્રભુ આત્મા એ પરમાણુને બિલકુલ અડ્યો નથી, બિલકુલ સ્પર્શતો નથી. આહા..હા..! એ તો પોતાની સત્તા પોતામાં રાખીને પોતામાં રહ્યો છે, પરની સત્તાને અડ્યો પણ નથી. પોતાની સત્તા છે એ પરની સત્તાને અડતી જ નથી. આહા..હા..! આવું સાંભળવું મુશ્કેલ પડે.

પ્રશ્ન :– આવું જ સાંભળવું જોઈએ.

ઉત્તર :– આહા..હા..! વાત સાચી. આ તો જુવાનિયાને દેખીને કહીએ. જુવાનિયાને આટલું સાંભળવું મુશ્કેલ. આહા..હા..!

પરમ સત્ય. ભગવાન ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવનું નિશ્ચયનું પરમ કથન, પરમ સત્ય. શું કહે છે? કે પરને દેખે પરમાં લીન થાય છે, એમ નથી. એ તો પોતામાં લીન છે. આહા..હા..! પોતામાં લીન છે તો નિશ્ચયથી પોતાને દેખે છે અને જાણે છે. આવ્યું ને? એ અંદર આવ્યું ને? શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વને વેદનાર. આહા..હા..! પરને જાણનાર-દેખનાર નહિ. આહા..હા..! પોતાને વેદનાર, જાણનાર. આહા..હા..! ઝીણી વાત છે, પ્રભુ ! એ તારા ઘરની છે, નાથ ! આહા..હા..!

અનંત-અનંત ગુણનો ધણી રાંકો થઈને ફરે એ કોઈને લઈને નહિ, કર્મને લઈને નહિ. આહા..હા..! પોતાની ભૂલ (થઈ છે). 'અપને કો આપ ભૂલકે હેરાન હો ગયા.' પોતાની ચીજ બેહદ જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ... આહા..હા..! જેનો ઊભરો એટલે પાણીમાં ઊભરો આવે છે ને? ઉફાન. પણ એ ઊભરો પોલો છે. શું કહ્યુ? એ પાણીનો ઊભરો હોય છે ને? એ તો પોલો હોય છે. આમ વધ્યું એટલે પાણીનો તોલ વધી ગયો એમ નથી. આ તો જ્ઞાન-દર્શન વધે એ પોલું નથી, મજબુત છે. આહા..હા..! પરને જાણવા-દેખવાથી વિશેષ વધ્યું તેમ તે વજની ભીંત થઈ ગયો. આહા..હા..!

એવો જે ભગવાનઆત્મા પરને દેખવાની નિરપેક્ષપણે ના પાડે છે અહીં તો. પરની અપેક્ષા પણ અહીં ન લેવી. આહા..હા..! અહીં પરની દયા પાળો તો ધર્મ થાય, પરની સેવા કરો તો ધર્મ થાય... આહા..હા..! ભગવાનની ભક્તિ કરો તો મુક્તિ થાય. હોય, વ્યવહાર હોય છે, વ્યવહાર નથી હોતો એમ નહિ. પણ એની મર્યાદા શુભભાવ પુણ્ય જેટલી મર્યાદા છે, બંધન જેટલી મર્યાદા છે; એનાથી જરા પણ આત્માને સંવર-નિર્જરા કે શુદ્ધતાનો અંશ પ્રગટે એમ છે નહિ. રહસ્યપૂર્ણ ચીઠ્ઠીમાં તો આવ્યું ને, શુભભાવમાં શુદ્ધતાનો અંશ છે. ચીઠ્ઠીમાં છે. 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક'માં પાછળ ચિઠ્ઠી છે. એક ચિઠ્ઠીમાં આવું છે. સમજાણું કાંઈ? શું કહ્યું?

શ્રોતા :– શુભમાં શુદ્ધનો અંશ.

ઉત્તર :– એમાં શુદ્ધનો અંશ કહ્યો. એને પકડે. એ તો કઈ અપેક્ષાએ કહ્યો? કે એક ગુણ વધતા બીજો ગુણ એને લઈને વધે એમ નથી. શું કહ્યું? કે આત્મામાં અનંત ગુણ છે. એમાં એક જ્ઞાનનો ગુણ વધે તો સાથે ચારિત્રનો ગુણ પણ વધે એમ નથી. એ સિદ્ધ કરવા એ શુભભાવમાં જરી શુદ્ધતાનો અંશ છે. પણ ક્યારે કામ કરશે? ગ્રંથિભેદ કરે ત્યારે. રાગની એકતા તોડીને આત્માનો અનુભવ આનંદનો સ્વાદ લે, આત્માના આનંદનો સ્વાદ લે ત્યારે જે શુદ્ધતાનો અંશ હતો એ કામ કરશે. આહા..હા..! ઘણા દૃષ્ટાંત આપે છે. જુઓ! શુભમાં શુદ્ધનો અંશ છે. પણ કોને? ગ્રંથિભેદ કરે એને. આમ તો અનાદિકાળનો શુભમાં શુદ્ધનો અંશ છે. અને અનંતવાર નવમી ગ્રૈવેયક ગયો તોપણ શુભમાં શુદ્ધનો અંશ હતો તોપણ કાંઈ થયું નહિ. આહા..હા..! વાંચન પણ એટલું ન મળે. આખો દિ' પાપના પોટલા. વેપાર... વેપાર... વેપાર..., ધંધા... ધંધા. આહા..હા..! ૧૬૬ ગાથા બહુ સરસ લીધી. આહા..હા..!

શ્લોક-૨૮૨

(मंदाक्रांता)

पश्यत्यात्मा सहजपरमात्मानमेकं विशुद्धं
स्वान्तःशुद्ध्यावसथमहिमाधारमत्यन्तधीरम्।
स्वात्मन्युच्चैरविचलतया सर्वदान्तर्निमग्नं
तस्मिन्नैव प्रकृतिमहति व्यावहारप्रपंचः।।२८२।।

[શ્લોકાર્થ :–] (*નિશ્ચયથી) આત્મા સહજ પરમાત્માને દેખે છે—કે જે પરમાત્મા એક છે, વિશુદ્ધ છે, નિજ અંતઃશુદ્ધિનું રહેઠાણ હોવાથી (કેવળજ્ઞાનદર્શનાદિ) મહિમાનો ધરનાર છે, અત્યંત ધીર છે અને નિજ આત્મામાં અત્યંત અવિચળ હોવાથી સર્વદા અંતર્મગ્ન છે; સ્વભાવથી મહાન એવા તે આત્મામાં *વ્યવહારપ્રપંચ નથી જ (અર્થાત્ નિશ્ચયથી આત્મામાં લોકાલોકને દેખવારૂપ વ્યવહારવિસ્તાર નથી જ). ૨૮૨.

શ્લોક-૨૮૨ ઉપર પ્રવચન

હવે શ્લોક. ૨૮૨ નેં?

* અહીં નિશ્ચય-વ્યવહાર સંબંધી એમ સમજવું કે—જેમાં સ્વની જ અપેક્ષા હોય તે નિશ્ચયકથન છે અને જેમાં પરની અપેક્ષા આવે તે વ્યવહારકથન છે; માટે કેવળી ભગવાન લોકાલોકને પરને જાણે-દેખે છે એમ કહેવું તે વ્યવહારકથન છે અને કેવળી ભગવાન સ્વાત્માને જાણે-દેખે છે એમ કહેવું તે નિશ્ચયકથન છે. અહીં વ્યવહારકથનનો વાચ્યાર્થ એમ ન સમજવો કે જેમ છદ્મસ્થ જીવ લોકાલોકને જાણતો-દેખતો જ નથી તેમ કેવળી ભગવાન લોકાલોકને જાણતા-દેખતા જ નથી. છદ્મસ્થ જીવ સાથે સરખામણીની અપેક્ષાએ તો કેવળી ભગવાન લોકાલોકને જાણે-દેખે છે તે બરાબર સત્ય છે—યથાર્થ છે, કારણ કે તેઓ ત્રિકાળ સંબંધી સર્વ દ્રવ્યગુણપર્યાયોને યથાસ્થિત બરાબર પરિપૂર્ણપણે ખરેખર જાણે-દેખે છે, 'કેવળી ભગવાન લોકાલોકને જાણે-દેખે છે' એમ કહેતાં પરની અપેક્ષા આવે છે એટલું જ સૂચવવા, તથા કેવળી ભગવાન જેમ સ્વને તદ્રૂપ થઈને નિજસુખના સંવેદન સહિત જાણે-દેખે છે તેમ લોકાલોકને (પરને) તદ્રૂપ થઈને પરસુખદુઃખાદિના સંવેદન સહિત જાણતા-દેખતા નથી, પરંતુ પરથી તદ્દન ભિન્ન રહીને, પરના સુખદુઃખાદિનું સંવેદન કર્યા વિના જાણે-દેખે છે એટલું જ સૂચવવા તેને વ્યવહાર કહેલ છે.

पश्यत्यात्मा सहजपरमात्मानमेकं विशुद्धं
स्वान्तःशुद्धयावसथमहिमाधारमत्यन्तधीरम्।
स्वात्मन्युच्चैरविचलतया सर्वदान्तर्निमग्नं
तस्मिन्नैव प्रकृतिमहति व्यावहारप्रपंचः।।२८२।।

આહા..હા..! '(નિશ્ચયથી)...' નીચે છે. **'અહીં નિશ્ચય-વ્યવહાર સંબંધી એમ સમજવું કે– જેમાં સ્વની જ અપેક્ષા હોય તે નિશ્ચયકથન છે...'** નીચે. **'અને જેમાં પરની અપેક્ષા આવે તે વ્યવહારકથન છે; માટે કેવળી ભગવાન લોકાલોકને–પરને જાણે-દેખે છે એમ કહેવું તે વ્યવહારકથન છે અને કેવળી ભગવાન સ્વાત્માને જાણે-દેખે છે એમ કહેવું તે નિશ્ચયકથન છે. અહીં વ્યવહારકથનનો વાચ્યાર્થ એમ ન સમજવો કે જેમ છદ્મસ્થ જીવ લોકાલોકને જાણતો-દેખતો જ નથી તેમ કેવળી ભગવાન લોકાલોકને જાણતા-દેખતા જ નથી.'** વ્યવહારથી કહ્યું માટે જાણતા-દેખતા નથી એમ ન માનવું. આહા..હા..! કેવળી ભગવાન લોકાલોકને જાણે એમ વ્યવહારથી કહ્યું. છદ્મસ્થ બિલકુલ નથી જાણતા એમ નથી જાણતા, એમ ન કહેવું. ફક્ત પરની અપેક્ષા રાખીને વ્યવહાર કહ્યો. જાણે છે તો બધું. ત્રણકાળ ત્રણલોક એક સમયમાં જાણે છે. આહા..હા..!

ખરેખર તો અનંતગુણ જે આત્મામાં છે એમાં એક જ્ઞાનગુણની એક જ પર્યાય, એક જ પર્યાય જગતમાં છે, બસ. કેમકે એ પર્યાય દ્રવ્યને જાણે, ગુણને જાણે, અનંતી પર્યાયને જાણે, લોકાલોકને જાણે. એ જ્ઞાનની એક પર્યાયમાં આખો લોકાલોક આવી ગયો. આહા..હા..! સમજાણું કાંઈ? એકવાર કહ્યું હતું. (સંવત) ૧૯૮૫ની સાલમાં. 'વઢવાણ'માં. 'વઢવાણ'માં 'નારણભાઈ'ની દીક્ષા હતી. બહાર ઓલો જતીનો ડેલો નહિ? બહાર ડેલામાં. તે દિ'ની વાત. 'વીરજીભાઈ' સાથે હતા. કીધું જુઓ ભાઈ! ખરેખર તો એક આત્માની એક પર્યાય–એક જ્ઞાનની એક પર્યાય લોકાલોકને જાણે, પોતાના દ્રવ્યને જાણે, ગુણને જાણે, પોતાની અનંતી પર્યાયને જાણે, પોતાને જાણે. એક પર્યાયમાં એટલું સામર્થ્ય છે. આહા..હા..!

ભગવાન અંદર છે. પરિપૂર્ણ પરમાત્મ શક્તિ પડી છે. પરમેશ્વર છે. એની શક્તિની વાત શું કરવી. આહા..હા..! એના અનંતગુણ, એની અનંતીપર્યાય, એમાં એક જ જ્ઞાનની પર્યાય... આહા..હા..! પોતાને જાણવામાં પરનું જાણવું આવી ગયું. એ પર્યાય પોતાને જાણે એમાં લોકાલોક આવી ગયો. એની પર્યાયનું સામર્થ્ય (છે). એ લોકાલોક છે તો લોકાલોકને જાણે છે એમ પણ નથી. એટલી અપેક્ષા નથી, નિરપેક્ષ છે. આહા..હા..! એક સમયની પર્યાય પરની અપેક્ષા વિના લોકાલોક અને પોતાના અનંતાગુણ અને અનંતીપર્યાયને એક સમયની પર્યાય જાણે. 'શાંતિભાઈ'! આ બધું કોઈ દિ' સાંભળ્યું નથી.

શ્રોતા :– પર્યાયમાં કેટલી શક્તિ છે?

ઉત્તર :– પર્યાયમાં એટલી શક્તિ છે. હીરા-માણેકમાં સમય ગાળ્યો હોય એમાં આ ખબર ક્યાં પડે? એવી એનામાં શક્તિ છે. આહા..હા..! એક પર્યાય, હોં! એવી અનંતી પર્યાયો. દરેક પર્યાયમાં અનંતી તાકાત. આ જ્ઞાનપર્યાયમાં જરી ખ્યાલ આપી શકાય. જ્ઞાન દ્રવ્યને જાણે, ગુણને જાણે, લોકાલોકને જાણે. આહા..હા..! એવી એક સમયની પર્યાયનું અસ્તિત્વ એ પણ પર છે એને જાણે એ અપેક્ષા પણ નહિ. નિરપેક્ષપણે એક સમયની પર્યાય સ્વ-પરને જાણવારૂપ એકરૂપ છે, સ્વ-પરને જાણવારૂપ એકરૂપ છે, સ્વ-પરને જાણનાર બે રૂપ નથી. આહા..હા..! આવી વાત છે. સાંભળવી કઠણ પડે. વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથની વાત બહુ ઝીણી, બાપુ ! એ સાધારણ લોકોએ જૈનપણું ઉપરથી મનાવી લીધું. જૈન કોઈ અલૌકિક વસ્તુ છે, એ કોઈ સંપ્રદાય પક્ષ નથી, એ તો વસ્તુનો સ્વભાવ છે, વસ્તુનો સ્વભાવ છે. આહા..હા..!

અહીં એ કહ્યું કે કેવળજ્ઞાનની પર્યાય વ્યવહારથી લોકાલોકને જાણે તો દર્શન પણ પરને દેખે એમ ન કહ્યું. નિશ્ચયથી દર્શન પણ પોતાને જ દેખે છે, પરને નહિ. આહા..હા..! નિશ્ચયથી અહીં આવ્યું ને. **'અહીં વ્યવહારકથનનો વાચ્યાર્થ એમ ન સમજવો કે જેમ છદ્મસ્થ જીવ લોકાલોકને જાણતો-દેખતો જ નથી તેમ કેવળી ભગવાન લોકાલોકને જાણતા-દેખતા જ નથી. છદ્મસ્થ જીવ સાથે સરખામણીની અપેક્ષાએ તો કેવળી ભગવાન લોકાલોકને જાણે-દેખે છે તે બરાબર સત્ય છે–યથાર્થ છે, કારણ કે તેઓ ત્રિકાળ સંબંધી સર્વ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયોને યથાસ્થિત બરાબર પરિપૂર્ણપણે ખરેખર જાણે-દેખે છે, 'કેવળી ભગવાન લોકાલોકને જાણે-દેખે છે' એમ કહેતાં પરની અપેક્ષા આવે છે એટલું જ સૂચવવા, તથા કેવળી ભગવાન જેમ સ્વને તદ્રૂપ થઈને...'** સ્વને તદ્રૂપ થઈને, જ્ઞાન જ્ઞાનમાં લીન થઈને **'નિજસુખના સંવેદન સહિત..'** પોતાના અતીન્દ્રિય આનંદના વેદન સહિત **'જાણે-દેખે છે તેમ લોકાલોકને (પરને) તદ્રૂપ થઈને પરસુખદુઃખાદિના સંવેદન સહિત જાણતા-દેખતા નથી,...'** નારકીને દેખે તો નારકીનું દુઃખનું વેદન ભગવાનને થાય એમ છે નહિ. આહા..હા..! જાણવા-દેખવાનો સ્વભાવ તો પોતાનો પોતાથી છે. આહા..હા..! એ પરને લઈને નથી.

'પર-સુખદુઃખાદિના સંવેદન સહિત જાણતા-દેખતા નથી, પરંતુ પરથી તદ્દન ભિન્ન રહીને, પરના સુખદુઃખાદિનું સંવેદન કર્યા વિના જાણે-દેખે છે એટલું જ સૂચવવા તેને વ્યવહાર કહેલ છે.' બાકી નિશ્ચયથી તો પોતાને આનંદસહિત વેદે છે. જ્ઞાન-આનંદાદિ સર્વ. જેટલી તાકાત લોકાલોકની છે એટલી તાકાતનું જ્ઞાન પોતામાં છે એને વેદે છે. પરને વેદતા નથી પણ સ્વને વેદે છે એમ અહીં સમજવું જોઈએ. વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)